

Adam Antoni Kryński

Dziekan Wydziału Filozoficznego w latach 1915–1916

Adam Antoni Kryński urodził się 19 maja 1844 roku w Łukowie na Podlasiu. Syn Wawrzyńca Kryńskiego, urzędnika z Siedlec, i Barbary z Bucelskich. Mąż Zofii z Roykiewiczów, z którą miał syna Mirosława Zbigniewa, młodo zmarłego językoznawcę.

Był pierwszym dziekanem Wydziału Filozoficznego oraz profesorem językoznawstwa Uniwersytetu Warszawskiego od 1915 do 1919 roku, kiedy to przekazał katedrę Stanisławowi Szoberowi. Pomimo przejścia na emeryturę nadal wykładał na uczelni jako profesor honorowy. Adam Antoni Kryński przebywał w Warszawie od piątej klasy (edukację rozpoczął w Siedlcach). Tutaj został uczniem gimnazjum realnego (1858–1862). Następnie odbył dwuletnie przygotowanie do Szkoły Głównej, w której studiował na Wydziale Matematyczno-Fizycznym (1862–1866) i kolejno na Wydziale Filologicznym. Po ukończeniu studiów spędził rok w Lipsku, gdzie pracował pod okiem Augusta Leskiena i Geoga Curtiusa, specjalizując się w sławistyce i filologii klasycznej. Tytuł magistra nauk filologiczno-historycznych uzyskał na podstawie rozprawy *O dźwiękach nosowych w językach słowiańskich*.

Dzięki swojej aktywności naukowej zasłynął jako obrońca czystości języka (krytykował szczególnie zapożyczenia z języka niemieckiego – mniej z rosyjskiego). Jego liczne artykuły, publikowane między innymi na łamach „Kuriera Warszawskiego” i „Słowa Polskiego”, zostały wydane w książce *Jak nie należy mówić i pisać po polsku*. Inne znane rozprawy tego autora to: *Kwestia językowa. O bezzasadnym odróżnianiu rodzaju nijakiego od męskiego w deklinacji przyimotników* (1872), *O pisowni polskiej* (1882), *Pisownia polska, prawidła i ich uzasadnienie* (kilka wydań od 1897 roku), *Prawidła pisowni polskiej* (1910) czy niezwykle ceniony podręcznik *Gramatyka języka polskiego* (6 wydań w latach 1877–1917 – drugie wydanie uzyskało Nagrodę Akademii Umiejętności). Wraz z synem wydał także szkolną *Gramatykę języka polskiego* (13 wydań w latach 1908–1927) i podręcznik akademicki *Zabytki języka staropolskiego z w. XIV, XV i pocz. XVI* (wydawany w zeszytach w latach 1909–1918).

Adam Antoni Kryński znany był przede wszystkim ze swojego uporu i krytycznego stanowiska wobec zmian językowych. Zaproponowany przez niego wzór praktycznego językoznawstwa został później powielony przez Stanisława

Szobera czy (w liberalniejszej formie) przez Witolda Doroszewskiego i jego uczniów. Pozycja Antoniego Kryńskiego w polskim środowisku językoznawczym była tak silna, że jego opór wobec przepisów ortograficznych Akademii Umiejętności (około 1890 roku) utrudnił wprowadzenie jednolitej pisowni polskiej w trzech zaborach (w zaborze rosyjskim ustalono zasady zapisu zgodne z propozycją uczonego). Równie krytycznie językoznawca zareagował na uchwały Polskiej Akademii Umiejętności w 1918 roku, których zresztą nie chciał później stosować.

Obrońca czystości języka był ceniony za swoje osiągnięcia w propagowaniu nauki. Dzięki jego staraniom (a także Jana Karłowicza) w 1885 roku wydano pierwszy tom „Prac Filologicznych” – było to polskie czasopismo językoznawcze, którego redakcja skupiła najwybitniejszych ówczesnych językoznawców i filologów. Oprócz tego był autorem ponad 100 haseł w *Wielkiej encyklopedii powszechnej ilustrowanej* (od 1890 roku redaktor działu językoznawczego). Był także jednym z redaktorów *Słownika języka polskiego* (tzw. *Słownik warszawski*). W 1907 roku, w wyniku między innymi jego starań, utworzono Towarzystwo Naukowe Warszawskie, w którym językoznawca pełnił funkcje członka zarządu i przewodniczącego Wydziału I. Równocześnie aktywnie uczestniczył w procesie założycielskim Towarzystwa Kursów Naukowych, które zostało później przekształcone w Wolną Wszechnicę Polską.

Uczony, zaangażowany w działalność propagującą naukę na gruncie polskiego życia akademickiego, poświęcał mniej czasu na własną pracę naukową. Ważniejsze rozprawy powstały w pierwszym etapie jego kariery naukowej. Jako historyk języka był wydawcą zabytków staropolskich *Powieści o papieżu Urbanie* i *Żywota Eufraksji* oraz autorem rozpraw *O aoryście w języku polskim* i *O języku Wojciecha Oczki*. Uformowane w latach trzydziestych XX wieku językoznawcze środowisko warszawskie sporo zawdzięcza działalności Adama Antoniego Kryńskiego. Jego zaangażowanie, prace popularyzatorskie oraz ujmujące usposobienie przyczyniły się do wzrostu rangi jego pozycji społecznej, pomimo braku szerokiego uznania ze strony środowiska naukowego. O szacunku wobec osoby językoznawcy świadczy chociażby powołanie go na członka Komisji Językoznawczej Akademii Umiejętności w 1875 roku czy członka honorowego Towarzystwa Naukowego Warszawskiego, Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Wilnie oraz Towarzystwa Nauczycieli Szkół Wyższych i Średnich.

Adam Antoni Kryński zmarł tragicznie 10 grudnia 1932 roku w wypadku tramwajowym. Jest pochowany na Cmentarzu Powązkowskim w Warszawie: kwatery 66, rząd 6, miejsce 11, 12.

1915

Zgoda władz niemieckich na polski uniwersytet w Warszawie. Uczelnia uzyskuje ograniczoną autonomię. Spór dotyczy sposobu finansowania uniwersytetu. Okupacyjne władze niemieckie nie godzą się, aby uczelnię finansowało polskie społeczeństwo (pieniądze Komitetu Obywatelskiego, fundacje, składki, czesne itp.). Kwestia ta legła u podstaw rezygnacji między innymi wybitnego historyka Władysława Smoleńskiego, który napisał: „Profesor przyjmujący nominację z ręki niemieckiej i pensję, uznawałby państwowość niemiecką, miałby charakter urzędnika niemieckiego”.

13 października zaaprobowano kandydaturę rektora, będzie nim dr Józef Brudziński, pediatra. Prorektorem z kolei Józef Wierusz Kowalski. Nominacje podpisał 2 listopada Hans von Beseler, generał-gubernator. Pierwszym dziekanem Wydziału Historyczno-Filologiczno-Filozoficznego (prowizoryczna nazwa) ma zostać historyk Jan Karol Kochanowski, który po niespełna dwóch tygodniach, zapewne z tych samych powodów co Smoleński, rezygnuje z przyjęcia funkcji. Na jego miejsce powołano profesora Adama Antoniego Kryńskiego, językoznawcę. Na Wydziale Filozoficznym (taka jest ostateczna nazwa) organizowanych jest dziewięć seminariów, wśród nich znajdują się: Seminarium Języka Polskiego (które prowadzi Adam Antoni Kryński), Seminarium Historii Literatury Polskiej (którym kieruje prof. Józef Kallenbach) i Seminarium Języka Starosłowiańskiego (które organizuje prof. Stanisław Słoński).

15 listopada ma miejsce uroczysta inauguracja roku akademickiego dla 1039 studentów (w tym na Wydział Filozoficzny zapisało się 285 osób).

Jan Leopold Łukasiewicz

Dziekan Wydziału Filozoficznego w latach 1916–1917

Wybitny matematyk, logik, a także filozof, który urodził się 21 grudnia 1878 roku we Lwowie (Galicja, Austro-Węgry). Ukończył studia na Wydziale Matematyki oraz Filozofii na Uniwersytecie Lwowskim. Tytuł doktora uzyskał pod kierunkiem Kazimierza Twardowskiego w 1902 roku. Dodatkową nobilitacją było to, iż dokonał tego pod szczególnym patronatem cesarza Franciszka Józefa I (cesarz wręczył mu diamentowy pierścień doktorski). W 1902 roku zadebiutował publikacją *O indukcji jako inwersji dedukcji*, była to część jego rozprawy doktorskiej. Łukasiewicz pracował początkowo jako prywatny nauczyciel oraz urzędnik w Bibliotece Lwowskiej (w latach 1902–1905). Dzięki uzyskaniu stypendium ukończył studia zagraniczne w Berlinie i Leuven (Belgia). Swoją pierwszy wykład z algebry logicznej Łukasiewicz wygłosił w 1906 roku na Uniwersytecie Lwowskim. W tym samym roku zrobił habilitację na tym uniwersytecie. Prowadził badania o naukach empirycznych, których wynikiem była praca *Analiza i konstrukcja pojęcia przyczyny*. W 1910 roku ukazała się monografia *O zasadzie sprzeczności u Arystotelesa. Studium krytyczne*, a w 1911 roku matematyk uzyskał tytuł profesora nadzwyczajnego. Do Warszawy przeniósł się w 1911 roku, rozpoczął tam po kilku latach pracę na odrodzonym Uniwersytecie Warszawskim, na którym prowadził wykłady z filozofii. W 1917 roku Jan Leopold Łukasiewicz otrzymał nominację na prorektora. Od 1922 do 1923 roku pełnił funkcję rektora Uniwersytetu Warszawskiego, po zakończonej kadencji wybrano go na prorektora, a w 1931 roku po raz drugi na rektora. Nie przerwał pracy nawet w czasie wojny, prowadził zajęcia z logiki na tajnym Uniwersytecie Warszawskim. Łukasiewicz wyjechał z Polski dopiero w 1944 roku – pracował na uniwersytetach w Belfaście, Dublinie i Manchesterze, gdzie wykładał logikę matematyczną. Mimo pobytu na emigracji nie utracił kontaktu z krajem, był bowiem jednym z założycieli Polskiego Towarzystwa Naukowego na Obczyźnie.

Poza karierą naukową Łukasiewicz sprawował także wiele funkcji państwowych. W 1918 roku został szefem Sekcji Szkolnictwa Wyższego w Ministerstwie Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego. W okresie od 21 stycznia do 9 grudnia 1919 roku był ministrem oświaty w rządzie Ignacego Paderewskiego.

Łukasiewicz zasłynął jako jeden z twórców polskiej szkoły matematycznej (lwowsko-warszawskiej). Jego dorobek naukowy jest ogromny, stworzył między innymi własny system metafizyczny, a jedno z największych osiągnięć tego wybitnego matematyka to wprowadzenie i spopularyzowanie logiki nieklasycznej tzw. trójwartościowej. Wcześniej przyjmowano istnienie tylko dwóch wartości logicznych, czyli prawdy (1) i fałszu (0). Matematyk wprowadził trzecią ewentualność tzn. ani prawdę, ani fałsz (1/2). Drugim jego istotnym osiągnięciem było wprowadzenie notacji polskiej, czyli beznawiasowego rachunku zdań oraz stworzenie podstaw odwrotnej notacji polskiej. Matematyk precyzyjnie określił kolejność wykonywania działań, dzięki czemu stosowanie nawiasów nie było już konieczne.

Wybitny matematyk dokonał kilku przełomowych odkryć, okazały się one kluczowe również dla rozwoju dzisiejszej nauki. Zapis wyrażeń arytmetycznych, który wprowadził, znalazł zastosowanie we współczesnej matematyce i informatyce. Zastosowane przez niego uproszczenia są wykorzystywane w niektórych językach programowania oraz w arkuszach kalkulacyjnych.

Za ogromne zasługi na rzecz rozwoju nauki został uhonorowany w 1923 roku Krzyżem Komandorskim z Gwiazdą Orderu Odrodzenia Polski. Jego osiągnięcia docenił także rząd Węgier, przyznając matematykowi Krzyż Komandorski z Gwiazdą Orderu Zasługi, a od Uniwersytetu Wilhelma w Munsterze w 1938 roku otrzymał doktorat *honoris causa*. Jego imieniem, w nagrodę za wkład w rozwój światowej nauki, nazwano w 1998 roku planetoidę: Łukasiewicz 27114.

Jan Leopold Łukasiewicz zmarł 13 lutego 1956 roku w Dublinie (Irlandia). Został pochowany w Dublinie na cmentarzu Mount Jerome: numer grobu A+36-495-33134.

1916

W lutym zalegalizowano „Bratnią Pomoc” – samorządową organizację studencką. W tym roku powstaje także „Samopomoc” – analogiczna organizacja młodzieży żydowskiej.

Utworzone zostaje Koło Polonistów pod opieką prof. Józefa Kallenbacha. Juliusz Kleiner, a następnie Bronisław Chlebowski, kieruje Seminarium Historii Literatury Polskiej.

Zgodnie z prawem profesor jest zobowiązany prowadzić wykład, jeśli jest na nim co najmniej trzech studentów.

Na studia polonistyczne zapisuje się Jan Lechoń i wkrótce je przerywa.

Na uczelni 54% studentów deklaruje wyznanie chrześcijańskie, a 45% – mojżeszowe.

W latach 1916–1917 polonistykę studiuje Zofia Gąsiorowska-Szmydtowa, która w 1917 roku uzyskała doktorat na Uniwersytecie Jagiellońskim. Na jesieni „Akt 5 listopada” wydany przez państwa centralne zapowiada utworzenie niepodległego Królestwa Polskiego. Dyskusje polityczne dominują nad dydaktyczną codziennością uczelni.